

Památník Milanu Rastislavovi Štefánikovi

Eva Poláková

„Pre ľudí pevného predsavzatia a vytrvalosti niet nemožností.“ Milan Rastislav Štefánik

Začátkem července roku 2012 jsme vyrazili na návštěvu k příbuzným na Slovensko. Cestou jsme si udělali zastávku ve Slavičíně, kde jsme přibrali babičku. Vždycky jsme používali hraniční přechod Starý Hrozenkov/Drietoma. Tentokrát jsme to však vzali oklikou přes Uherský Brod, Dolní Němčí, Blatnici pod Svatým Antonínkem, Velkou nad Veličkou a Myjavu. V Brezové pod Bradlom jsme zahнули prudce doleva vzhůru a po několika minutách kroutící se stezky se dostali na parkoviště. Po zaplacení poplatku za parkovné jsme konečně spatřili to, co jsme hledali a o čem jsme dosud měli jen mlžné představy. Mohly Milanu Rastislava Štefánika. Nachází se na vrchu Bradlo v nadmořské výšce 543 metrů, odkud je okouzlující výhled do širokého kraje.

Abyste tomu rozuměli. Dosud jsem o Milanu Rastislavu Štefánikovi mnoho nevěděla, snad jen to, že je považovaný společně s Tomášem Garrigue Masarykem a Edvardem Benešem za zakladatele samostatného Československého státu, že byl voják a že zahynul během letecké nehody při návratu do vlasti. To není mnoho. Už v Brně se však díky mému manželovi zrodil plán prohlédnout si monument postavený na jeho památku. A tak jsem začala bádát dopředu a cestou ze Slavičína celé rodině v autě vyprávěla příběh o velikánovi našich národních dějin. Dozvěděla jsem se, že se narodil 21. července 1880 v obci Košariská jako šesté z 12 dětí evangelického faráře. I když vyrůstal v chudé rodině, jeho otec nelitoval peněz za slovenské knížky a časopisy, kterými byl malý Milan obkloповán již od mala. První tři třídy obecné školy vychodil v rodné vsi a byl údajně nejlepším žákem. Nevěděla jsem, že se musel napřed naučit pořádně maďarský jazyk, než mohl začít studovat na střední škole, a tak musel opustit svůj domov již v 9 letech! Odmaturoval s vyznamenáním a začal v Praze studovat stavební inženýrství a stal se stoupencem myšlenek profesora Tomáše Garrigue Masaryka. Již první rok pobytu v Praze si nechal narůst vousy, „*abych vypadal jako největší Čech – Jan Hus*“.

Otec pochyboval, že dobře učinil, když syna Milana pustil do Prahy „propadlé liberalismu, hříšnostem nezabohů a vůbec lid ohrožujícímu volnomyšlenkářství, které zavádí svět a tím i slovenskou národní causu“. Za dost nekritického nadšení, které projevil Masarykovu myšlení, práci i politice včetně koncepce jednotného československého národa, zaplatil velkou životní zkouškou. V debatách se svým otcem popřel většinu církevních dogmat a tím zpochybnil veškeré náboženské myšlení. Tehdy o prázdninách roku 1900 vůbec poprvé nezašel do kostela a veškerý čas trávil výlety po kraji a hlavně po horách. Domácí napětí však přerostlo v prudkou hádku. Košariský farář při ní svého syna proklel a vyhnal z domu.

Štefánik se vrátil do Prahy, ale studium techniky zvládal dosti obtížně. Zároveň studoval za bídnych podmínek. Stačí ocitovat: „*Stále jen sušené fíky. Útěchou mi je, že opice – člověku podobné – také nic jiného nepožívají než datle a fíky. Kdepak maso.*“ Není proto divu, že na začátku nového století Štefánik poprvé pocítí varovný stisk žaludeční nemoci, která se později vyvine ve vagotonii, nervovou chorobu. V tomto období napsal bezpočet básní a už netoužil jenom po lásce, ale i po opravdovém štěstí a smyslem života mu nebylo být, nýbrž sloužit. Samozřejmě národu, jehož „osvobození je mu metou žití“.

Na podzim odešel z techniky a zapsal se ke studiu astronomie. Chtěl se stát hvězdářem, tedy proniknout do oboru, v němž doma neměl vůbec žádné vyhlídky. Tím se vlastně vědomě rozcházel s vlastní, protože bylo jisté, že za astronomií bude muset odejít do světa. V tu dobu v Čechách, pochopitelně ani na Slovensku, žádná hvězdárna nebyla. Tehdy se tento obor vyučoval na filozofické fakultě. Dětský sen o putování po hvězdách se mu splnil. Čím víc se Štefánik propadal do hlubin vesmíru, tím víc i pochyboval o božích zákonech. Studia zakončil disertační prací nazvanou O nové hvězdě v souhvězdí Cassiopea z roku 1572. Po úspěšné obhajobě v říjnu 1904 byl Milan Rastislav Štefánik proděkanem filozofické fakulty Jaroslavem Vrchlickým prohlášen doktorem filozofie. S otcem se usmířil, takže byl opět vkořeněn do rodiny, které se nikdy nevzdal a bez které ani nemohl být.

Po studiích pracoval Štefánik jako astronom na různých místech, převážně v Paříži, ale spíš živořil než žil. Bída a hlad byly jeho častými společníky. Po několika měsících se konečně dočkal astronoma profesora Pierra Julese Janssena, ředitele observatoře v Meudonu. U něho pak začal pracovat a společně s Janssenovým asistentem Georgesem Millochauem, zakladatelem francouzské astrofyziky, uspořádali několik výstupů na Mont Blanc za účelem pozorování Slunce a Marsu. První, čtyřdenní, výstup na malinkou hvězdárnu, spíše dřevěnou boudu bez jakéhokoliv pohodlí, kterou vybudoval jeho patron na konci století, zvládl Štefánik z posledních sil. Neodradily ho ani bolesti, ani pád laviny ve vzdálenosti dvou set metrů, ani příšerná sněhová bouře, která výpravu zaskočila ve výši čtyř tisíc metrů.

Během krátkého období vydal několik vědeckých prací, z nichž většina je věnována Slunci a přístrojům k pozorování. V roce 1905 přihlásil k patentování první desítku z téměř stovky vynálezů, které v následujícím období sestrojil. Vynálezů důležitých pro rozvoj astronomie, ale časem i pro letectví. Štefánikovi jako cizinci se však nepodařilo pro rivalitu pařížských vědeckých kruhů vybudovat si trvalé vědecké postavení, ačkoli na svůj věk měl mimořádné množství úspěšných vědeckých prací a prokázal enormní pracovitost a snahu. Na hvězdárně v Meudonu převzal vedení Štefánikův vědecký sok Henri Deslandres – byl ředitelem observatoře desítky let, až vlastně do druhé světové války. „*Bizarnímu, grotesknímu človíčkovi, dobrodruhovi*“, jak Štefánika opovrživě nazýval do konce života, nechal vyprázdnit laboratoř i byt. Tím ho zbavil práce i nevalné obživy. Štefánik hledal východisko v samostatném postavení ve vlastní observatoři. Za tímto cílem procestoval v následujících letech celý svět. Dokonce odmítl nabídku Gustava Eiffela na ředitelské místo na observatoři v Nice.

Díky svému vzdělání se dostal na atraktivní místa jako je střední Asie, severní Afrika, ostrov Tahiti, Brazílie, Ekvádor, souostroví Galapágy a jiné země. Dokonce uvažoval, že se na Tahiti trvale usídí a zařídil si zde svou observatoř. V té době měl již francouzské občanství a za splnění zadaného úkolu dostal od francouzské vlády na návrh ministerstva námořnictví kříž Rytíře Čestné legie. Úkolem bylo získat povolení od ekvádorské vlády k vybudování vlastní telegrafické sítě a soustavy meteorologických stanic v Ekvádoru a na Galapágách.

Jeho další pracovní úspěchy však překazila operace nemocného žaludku a světová válka, kterou již několik let předvídal. Válka však přinášela kromě strastí i naději na jeho sen, a to osamostatnění Slováků a spojení s Čechy. Štefánik si byl také vědom toho, že bez české pomoci se Slováci nevymaní z maďarské závislosti, že jen spojením Slováků a Čechů v jeden zahraniční odboj může přinést úspěch. Pro špatný zdravotní stav se mu podařilo odejít na frontu až začátkem roku 1915. Začínal ve vojenské

letecké škole v Chartres a v květnu obdržel diplom pilota. Na svůj sen o osamostatnění Čechů a Slováků však nezapomínal a pokoušel se alespoň o vznik česko-slovenské dobrovolnické jednotky. Jako průkopníkovi v oblasti vojenské meteorologie a také vzhledem k jeho bojovým úspěchům mu bylo v srpnu 1915 nabídnuto místo velitele meteorologické služby francouzské armády. Štefánik to odmítl a požádal si o přeložení do Srbska. Začátkem září 1915 se tedy ocitl na srbské frontě. Při evakuaci z letiště v Niši havaroval s letadlem a na útěku se mu navíc vrátily problémy se žaludkem. Díky svým přátelům, kteří ho dopravili do Říma do nemocnice, se mu nakonec podařilo přežít.

Po návratu do Paříže se Štefánik seznámil s nejvýznamnějšími francouzskými politiky. Setkal se i s Edvardem Benešem a oba se shodli na Štefánikově a Masarykově koncepci samostatného státu. Jeho snahou bylo vytvoření jednoho řídicího centra pro společný odboj Čechů a Slováků a také vytvoření samostatného česko-slovenského vojska a jeho prosazení mezi politiky. Poté Štefánik dohodl setkání Masaryka s francouzským ministerským předsedou Aristide Briandem. Do tohoto období opět zasáhla citelně Štefánikova žaludeční choroba a musel do nemocnice. Setkání Masaryka s Briandem však bylo úspěšné. Po Štefánikově neúnavné podpoře o vytvoření ústředního reprezentativního orgánu zahraničního odboje vznikla v únoru 1916 Československá Národní rada. Předsedou se stal Tomáš Garrigue Masaryk, místopředsedy Josef Dürich a Milan Rastislav Štefánik, generálním tajemníkem Edvard Beneš. Československá národní rada vydávala časopisy La Nation Tchèque (Český národ) a Československá samostatnost a současně organizovala česko-slovenské vojsko v zahraničí.

Po zlepšení zdravotního stavu, odešel Štefánik do Itálie. Tam mimo jiné šířil letáky, určené hlavně pro Čechy a Slováky, rozhazováním z letadla. Ve svých ideách počítal i s vytvořením jugoslávského státu. K této otázce byl však postoj Itálie odmítavý. Po pobytu v Itálii odcestoval Štefánik do Ruska, kde se po podepsání tzv. Kyjevské dohody a hlavně posléze po pádu carismu upevnilo postavení Československé národní rady a její uznání za vedoucí orgán českého a slovenského hnutí v zahraničí. Tvrdě však odsoudil následující bolševický převrat, při kterém byla carská rodina zmasakrována. Později pronesl, že: *„Myšlienka slobody, myšlienka boja proti násilju sa vinie ako zlatá nit všetkými obdobiami našej minulosti. Bolševizmus je negáciou demokratizmu. Demokracia tvorí, je základom normálneho života a blahobytu. Bolševizmus je prejavom chorobným, apokalyptickým chaosom, vo ktorom sa prejavujú hrubé, najnižšie pudy. Hovorím vám to z hĺbky duše: boj proti bolševizmu vo všetkých jeho prejavoch musí prevládať v našej morálke.“*

V Rumunsku se Štefánikovi podařilo získat okolo 1 500 dobrovolníků. V červnu 1917 odplul Štefánik do USA. Získal zde 3 000 mužů dobrovolníků a podporu Československé národní rady. Štefánikova politická aktivita byla oceněna křížem důstojníka Čestné legie. Po návratu do Paříže se Štefánik zapojil do diplomatických jednání o ustavení samostatné československé armády. Nakonec se to podařilo a byl vytvořen dekret o vytvoření samostatné Československé armády ve Francii a podle tohoto dekretu vznikla samostatná Československá armáda, která podléhala velení Československé národní rady v Paříži. V dubnu 1918 po dlouhých a složitých vyjednáváních podepsal Štefánik smlouvu o právní podpoře samostatné československé armády i v Itálii. 24. května 1918 obdržel první československý pluk prapor a odešel na frontu. Štefánikova diplomacie slavila úspěch a v polovině roku 1918 měla nová československá armáda v zahraničí celkem okolo 100 000 mužů (z toho okolo 50 000 v Rusku). Milan Rastislav Štefánik byl následně povýšen do hodnosti generála. Postavil armádu, která se místo obrany Rakouska-Uherska zapojovala do krvavých bojů nejen proti samotné

monarchii, ale rovněž proti vlastencům věrným své zemi a císaři. Dne 14. října 1918 se již mezinárodně uznaná Československá národní rada přeměnila na první tříčlennou vládu, v níž se Tomáš Garrigue Masaryk prohlásil ministerským předsedou, Edvard Beneš ministrem vnitra a Milan Rastislav Štefánik ministrem obrany. O 4 dny později Masaryk zveřejnil v Paříži tzv. Washingtonskou deklaraci a vyhlášení nezávislosti Československa.

Vojna skončila. Štefánik se vracel do osvobozené vlasti. Když se jeho noha dotkla rodné hroudy, už o tom pravděpodobně nevěděl. Doktor generál Milan Rastislav Štefánik zahynul se dvěma italskými letci a mechanikem 4. května 1919 při leteckém neštěstí nedaleko Ivanka u Bratislavy. Proč k tomu došlo, zůstalo doposud nevyjasněné. Do jeho třicátých devátých narozenin chybělo osmdesát osm dní.

Milan Rastislav Štefánik, významný vědec, voják, diplomat a především nezdolný člověk, byl pochován v mohyle na vrchu Bradlo nedaleko svého rodiště. Budiž mu země lehká.

Prameny:

HOTMAR, Josef. Zrození republiky 1914-1918. 1. vydání. Brno: Stilus, 2005. 423 s. ISBN 80-903550-4-8

ŠTVRTECKÝ, Štefan. Náš Milan Rastislav Štefánik. 1. vydanie, Bratislava: Smena, 1990, 305 s., ISBN 80-221-0103-6

MLYNÁRIK, Ján. Cesta ke hvězdám a svobodě. 2. vydání (v ČSFR první). Praha: Lidové noviny, 1991, ISBN 80-7106-025-9

http://cs.wikipedia.org/wiki/Milan_Rastislav_%C5%A0tef%C3%A1nik

<http://www.uhersko.com/stefanik.htm>